

BEYNƏLXALQ ÜMUMİ HÜQUQ

MÜHƏRİBƏ CİNAYƏTLƏRİNƏ DAİR BEYNƏLXALQ CİNAYƏT MƏHKƏMƏSİNİN YURİSDİKSİYASI

Mehriban Eyyubova*

Xülasə

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yaradılmasından artıq 20 ildən çox vaxt keçmişdir. Bu müddət ərzində Məhkəmənin həbs etdiyi cinayətkarların sayının az olmasına baxmayaraq, onun fəaliyyətini ümumilikdə müsbət qiymətləndirmək olar. Belə bir vəziyyətin bir çox səbəbləri var. Hesab edirik ki, dövlətlər öz maddi və texniki imkanlarını bu sferada əsirgəməməli, əksinə bəşəriyyətə təhlükə yaradan belə cinayətkarları vaxtında məsuliyyətə cəlb edərək cəzalandırmaq lazımdır ki, gələcəkdə belə hallar təkrarlanmasın. Dövlətlər həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə cinayətkarlıqla mübarizədə real əməkdaşlıq etməlidirlər, qarşılıqlı məlumat mübadiləsi həyata keçirməlidirlər, təhlükəli, axtarışda olan cinayətkarları verməlidirlər, əks təqdirdə cinayətkarlıqla mübarizə, həmçinin Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsində işlərə baxılması illərlə davam edən prosedura çevriləcək.

Açar sözlər: *Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi, Roma Statutu, BMT, yurisdiksiya, Beynəlxalq Hüquq Komissiyası, prokurorə, mühəribə cinayətləri, tribunal, Cenevrə konvensiyaları.*

Cinayət qanununun universal təsiri ideyası hələ Hüqo Qrotsi tərəfindən irəli sürülmüşdü. Onun mahiyyəti cinayətin törədilməsi yeri və cinayətkarın mənsubiyyətini əsas götürmədən törədilmiş cinayətə görə cinayətkarı cəzalandırmaqla əlaqədar hər bir dövlətin hüququ və vəzifəsinin realizəsi ilə bağlıdır [4, s.92-104], çünki hər bir cinayət bütün dövlətləri özündə ehtiva edən ümumi hüquqi qaydaya qəsd edir.

1950-ci illərin əvvəllərində Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Nizamnaməsinin birinci layihəsi meydana çıxdı, amma onun üzərində aparılan işlər hələ başa çatdırılmamışdır, çünki hüquqşünasların ideyasının reallaşdırılması dövlətlərin rəhbərlərindən və siyasətçilərin iradəsindən asılı idi, hansılar ki, hətta nəzəri baxımdan belə beynəlxalq məhkəmə qarşısında durmaq imkanına neqativ yanaşırdılar. 1982-ci ildə BMT Baş Məclisinin xahişi ilə Beynəlxalq Hüquq Komissiyası faktiki olaraq otuzillik fasilədən sonra, Sülhə və bəşəriyyətin təhlükəsizliyinə qarşı cinayətlərin Məcəlləsi Layihəsinin üstündə öz işini yenilədi.

1991-ci ildə Beynəlxalq Hüquq Komissiyası birinci oxunuşda Sülhə və bəşəriyyətin təhlükəsizliyinə qarşı cinayətlərin Məcəlləsi Layihəsinə qəbul etdi, onu hökumətlərin müzakirəsinə verdi və 1992-ci ildə Məcəllənin layihəsinin üzərində aparılan işlər çərçivəsində beynəlxalq cinayət mühakimə orqanının yaradılması məsələsinə müraciət etdi.

1993-cü ildə Beynəlxalq Hüquq Komissiyası Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Nizamnaməsinin layihəsi üzrə xüsusi işçi qrupu yaratdı, hansı ki, sənə-

---

* hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Beynəlxalq ümumi hüquq kafedrasının dosenti

din birinci layihəsini hazırladı. 4 dekabr 1993-cü il 48/31 sayılı Qətnaməsində BMT Baş Məclisi 1994-cü ilə kimi Nizamnamənin layihəsinin yaradılması üzərində işi tamamlamağı Beynəlxalq Hüquq Komissiyasına təklif etdi. Qətnaməyə uyğun olaraq 30 dövlət işçi qrup tərəfindən hazırlanmış layihə üzrə öz şərtlərini təqdim etdi.

1998-ci ilin iyul ayında Romada BMT-nin 120 üzv-dövləti tarixdə ilk dəfə daimi yurisdiksiyalı beynəlxalq cinayət məhkəmə orqanının yaradılması haqqında müqaviləni bağladılar. Bu müqavilə 1 iyul 2002-ci ildə 60 dövlət tərəfindən ratifikasiya edilərək qüvvəyə minmişdir [1, s.122].

2003-cü ilin fevralında Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin birinci 18 hakimi 9 illik müddətə seçilmiş, onlar isə öz aralarından Kanadalı hakim F.Kirşi Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Prezidenti seçmişdilər. 2003-cü ilin sentyabrından 2004-cü ilin sentyabrınadək keçirilən sessiyalarda Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi orqanlarının formalaşdırılması prosesi davam etdirilmişdir. 2003-cü ilin aprelində Argentinalı Luis Okampo Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin birinci Prokuroru seçilmişdir. Bu tarixdən etibarən Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi real olaraq fəaliyyətə başlamışdır. 2004-cü ilin iyununda Prokuror Luis Okampo Konqo Demokratik Respublikasının ərazisində törədilən cinayətlər barəsində araşdırmanın başladığını elan etdi.

2020-cü ilin məlumatına görə 123 dövlət Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi haqqında Roma Statutunun iştirakçısıdır. Onlardan 33-ü Afrika dövlətləri, 19-u Asiya-Sakit okean regionundandır, 18-i Şərqi Avropada, 28-i Latın Amerikası və Qərabi hövzəsi ölkələri, 25-i isə Qərbi Avropa və başqa regionların ölkələridir, ən son qoşulan ölkə 26 noyabr 2019-cu ildə Kiribati olmuşdur [8].

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Yuqoslaviya və Ruanda üzrə beynəlxalq cinayət tribunallarından əsas fərqi ondan ibarətdir ki, həmin tribunallar ağır cinayətlərin törədilməsindən sonra yaranmış konkret vəziyyətlərin araşdırılması üçün BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən yaradılmışdır. Bu tribunalların yurisdiksiyası vaxtla və konkret ərazilərlə məhdudlaşdırılmışdır. Cinayət tribunalları başqa ərazilərdə və ya gələcəkdə baş verəcək cinayətlərlə mübarizəyə yönəlməmişdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi siyasi fikirlərlə və konkret məqsədlərə xidmət üçün təsis edilməmişdir, bu təsisat bütün dünya ictimaiyyəti tərəfindən tələb edilən yüksək əhəmiyyətli instansiya kimi zəruri beynəlxalq normalara riayət etməklə təsis edilmişdir. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsini presedentsiz səbəb üzrə yaradılan Nürnberq Tribunalı ilə də müqayisə etmək olmaz.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsindən fərqli olaraq ad hoc beynəlxalq tribunallar müvəqqəti idi, yalnız müəyyən cinayət-hüquq vəziyyətlərini əhatə edirdilər, əsasən əks gücə malik idilər və müvafiq olaraq, məhdudlaşdırılmış effektə malik idilər və nəhayət, öz fəaliyyətləri prosesində ciddi texniki və maliyyə problemləri ilə rastlaşırdılar.

Mənzil-qərargahı Haaqa şəhərində yerləşən Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi daimi əsasda fəaliyyət göstərən orqandır və iddia etmək olar ki, onun mövcudluğunun özü beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı daşındırıcı faktor olmaqla, potensial cinayətkarlığın qarşısının alınmasında əhəmiyyətli mexanizmdir. Onun fəaliyyəti, konkret hüquq normalarının pozulması hallarında təsis edilən xüsusi tribunalların fəaliyyəti ilə müqayisədə daha operativdir. Həmçinin Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi dövlətləri, onların ərazisində və ya onların vətəndaşları tərəfindən törədilən ən ciddi cinayətlərin məhkəmə təqibinə və araşdırılmasına stimullaşdırır, çünki, dövlətlər bu addımı atmadıqda, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi həmin əməlləri öz yurisdiksiyasına daxil edir.

Hüquq ədəbiyyatlarının təhlili Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin beynəlxalq məhkəmə tribunallarından aşağıdakı fərqli əlamətlərini qeyd etməyə imkan verir: 1) ayrı-ayrı dövlətlərin razılığından asılı olmayan yurisdiksiyanın mövcudluğu; 2) BMT Təhlükəsizlik Şurasından asılı olmamaq; 3) daimi prokurorun mövcudluğu; 4) ayrıca dövlətlərin yurisdiksiyon tələblərinin ixtisaslaşdırılmış uçotu (yurisdiksiyaların qarşılıqlı tamamlaması); 5) həm beynəlxalq, həm də daxili silahlı münaqişələrin gedişatında törədilən müharibə cinayətlərinin məhkəməyə aidiyyəti; 6) hüquqi kömək haqqında məhkəmənin sorğularını yerinə yetirməklə bağlı iştirakçı-dövlətlərin hüquqi öhdəliyinin dəqiq təsbiti; 7) ittiham edilənlərin hüquqları və şahidlərin müdafiəsi barəsində beynəlxalq ədalətin maksimal standartlarının təminatı.

Bu meyarlar nöqtəyi-nəzərindən Roma Statutunun effektivliyini qiymətləndirərək, biz onun müvəffəqiyyəti haqqında danışıq bilərik. Hətta Roma Statutunun çoxlu sayda dövlət tərəfindən ratifikasiyası bunun göstəricisidir. Bütövlükdə, Roma Statutu Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi üçün effektiv fəaliyyət əsası verir, hansı ki, uzunmüddətli perspektivdə real təsir gücünə malikdir.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yaradılması insan hüquqlarının müdafiəsinin və beynəlxalq hüquqa riayət etmənin təminatı işində irəliyə doğru atılmış tarixi bir addımdır. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi fiziki şəxslər tərəfindən törədilmiş ən ciddi cinayətlərin mühakiməsi ilə məşğul olur: soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri və təcavüz cinayətləri. Bu cinayətlər Roma Statutunda ayrıca göstərilmişdir və qeyri-müəyyənlik və ya yaygınlıq olmasın deyərək diqqətlə və ətraflı şəkildə xülasə edilmişdir.

Müharibə cinayətləri 1949-cu il Cenevrə konvensiyalarının ciddi pozuntularını və Roma Statutunda sadalanmış beynəlxalq silahlı münaqişələrin gedişatında böyük miqyaslarda törədilmiş başqa ciddi pozuntuları əhatə edir. Roma Statutu döyüş əməliyyatlarının aparılmasına aid olan prinsiplərin və normaların ciddi pozuntularını, həmçinin qeyri-seçim xarakterli hücumları müharibə cinayətlərinə aid edir.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi yurisdiksiyasının aşağıdakı spesifik xüsusiyyətləri var:

- yurisdiksiyanın ayrıca fərdlərə şamil edilməsi;

- milli yurisdiksiyaya əlavə və sərbəst struktur kimi çıxış etməsi;
- qərarların məcburi xarakteri;
- məhdudlaşdırılmış ərazi yurisdiksiyası (istisna - BMT Təhlükəsizlik Şurasının təşəbbüsü ilə iş təqdim edilən zamanı);
- Məhkəmənin yurisdiksiyasının zaman məhdudiyyəti (1 iyul 2002-ci ilə, yəni Roma Nizamnaməsinin qüvvəyə minməsindən sonra törədilən cinayətlər haqqında məsələlərə baxa bilər [3, s.273-305].

Yurisdiksiyon müddəalar Roma Statutunun əsasını və 1998-ci il Roma konfransının son mərhələsində nail olunmuş razılıqların əsas məzmununu təşkil edir. Bu və ya digər dövlət tərəfindən Roma Statutunun ratifikasiyası həmin dövlət tərəfindən Roma Statutunda sadalanan bütün cinayətlər barəsində Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yurisdiksiyasının tanınmasını bildirir. Müvafiq olaraq, iştirakçı-dövlət bir cinayətlər üzrə Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yurisdiksiyasını tanıya və başqalarına görə tanımaya və ya hər konkret iş üzrə qeyd-şərt edə bilməz. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin işini tamamilə iflic edə bilən bu cürün təkliflərinin qəbuluna qəti rədd cavabı Roma konfransının və Statutunun böyük nailiyyəti idi.

İştirakçı-dövlətlər tərəfindən Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yurisdiksiyasının avtomatik tanınmasından tək istisna 124-cü maddənin keçid müddəaları ilə nəzərdə tutulmuşdur. Statutun iştirakçısı olmaqla, dövlət bildirə bilər ki, Statutun bu dövlət barəsində qüvvəyə minməsindən sonra yeddi il ərzində onun ərazisində və ya onun vətəndaşları tərəfindən törədilmiş müharibə cinayətləri barəsində Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yurisdiksiyasını tanımayacaq. Bununla belə, bu müddəa könüllü xarakteri daşıyır və dövlətlər bu müddəadan istifadə etməmişlər.

Bizim fikrimizcə, hüquqi və mənəvi nöqteyi-nəzərdən müharibə və başqa cinayətlər arasında fərqin qoyulması səhvdir, bu məsələdə yeddi illik müddətin tətbiqi də kifayət qədər uzun vaxtdır.

Bir vacib məqama da diqqət yetirək ki, Roma konfransının əhəmiyyətli nöqşanlarından biri o idi ki, Məhkəmənin yurisdiksiyasının cinayət törədən şəxsin saxlandığı və zərərçəkmiş tərəfin vətəndaşlıq mənsubiyyətinin aid olduğu dövlətə şamil edilməsi ilə bağlı təklif qəbul edilməmişdi. Bir halda ki, cinayətin törədilməsi yeri və cinayətkarın vətəndaşlığı təcrübədə adətən eyni dövlətə aid olursa və həmin dövlət də Roma Statutunun iştirakçısı deyilsə, bu Məhkəmə tərəfindən ədalətin real şəkildə həyata keçirilməsinə ən ciddi maneə ola bilər. Bu məsələdə pozitiv bir məqam ondadır ki, Roma Statutunu ratifikasiya edən dövlətlərin sayının artmasıyla bu problem tədricən aradan qalxa bilər.

Mövzudan kənarlaşmadan qeyd edək ki, müharibə cinayətlərinə münasibətdə Roma Statutu kifayət qədər effektiv normalar təsbit edə bilmişdir. Hətta bu kateqoriya cinayətlərlə bağlı ayrıca maddə də öz əksini tapmışdır (mad. 8). Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi müharibə cinayətlərinə münasibətdə, xüsusən də onlar plan, yaxud siyasət çərçivəsində törədildikdə və ya bu cür cinayətlərin

genişmiqyaslı törədilməsi zamanı yurisdiksiyaya malikdir. Roma Statutunun məqsədlərinə görə müharibə cinayətləri aşağıdakıları ifadə edir:

- 12 avqust 1949-cu il Cenevrə konvensiyalarının ciddi pozuntuları, məhz Cenevrə konvensiyalarının müddəalarına uyğun olaraq mühafizə olunan şəxslərə və əmlaka qarşı törədilən hərəkətlər;

- Beynəlxalq hüquq çərçivəsində təsbit edilmiş, beynəlxalq silahlı münaqişələrdə tətbiq edilən qanun və adətlərin digər ciddi pozuntuları;

- Qeyri-beynəlxalq silahlı münaqişələr zamanı 1949-cu il hər dörd Cenevrə konvensiyaları üçün ümumi olan 3-cü maddənin kobud şəkildə pozulması;

- Beynəlxalq hüquq çərçivəsində təsbit edilmiş, qeyri-beynəlxalq silahlı münaqişələrdə tətbiq edilən qanun və adətlərin digər ciddi pozuntuları [9].

Roma Statutu Məhkəmənin yurisdiksiyasının şamil edildiyi müharibə cinayətlərin tam siyahısını verir. Roma Statutu müharibə cinayətlərinin törədildiyi silahlı münaqişələri beynəlxalq və daxili olmaqla iki hissəyə ayırır. Beynəlxalq münaqişələr üçün cinayətlərin 34 növü təsbit edilir, beynəlxalq xarakter daşımayan münaqişələr üçün 16 növ müharibə cinayəti öz əksini tapmışdır. Roma Statutunun müharibə cinayətlərini müəyyən edən 8-ci maddəsində başqa cinayətlər barəsində yurisdiksiyanı həyata keçirmək imkanını verən ümumiləşdirilmiş əlavə nəzərdə tutmur. Məhkəmənin yurisdiksiyasının başqa cinayətlərə şamil edilməsi yalnız Roma Statutuna düzəlişlərin qəbulu əsasında mümkündür, hansıların ki, qəbulu proseduru kifayət qədər mürəkkəbdir və hansılar ki, yalnız öz razılığını ifadə etmiş dövlətlər barəsində hüquqi qüvvədə olurlar (mad. 121).

Roma Statutunda müharibə cinayətlərinin qeyd edilən böyük əksəriyyəti beynəlxalq hüquqi sənədlərdən (məsələn, Haaqa və Cenevrə konvensiyaları və 1977-ci il əlavə protokolları) götürülmüş və yaxud da həmin sənədlərin müddəalarından irəli gəlir. Məsələn, cinsi zorakılıqla bağlı cinayətlər konvensiyalarda ayrıca təsbit edilməsə də, beynəlxalq cinayət tribunallarının qərarlarından və ya presedent hüququndan formalaşır. Bəzi hallarda Roma Statutunun xülasələri sabitləşmiş anlayışlardan fərqlənir və daha çox dar çərçivələri ilə seçilir. Roma Statutunda müharibə cinayətlərinin verilən siyahısı heç də tam deyil, orada Haaqa və Cenevrə konvensiyalarının bir sıra müddəaları yoxdur, hansılar ki, Məhkəmənin yurisdiksiyasından çıxarılmışdır.

Müharibə cinayətləri barədə adıçəkilən 8-ci maddənin giriş hissəsində deyilir ki, Məhkəmə, müharibə cinayətlərinə münasibətdə, onlar plan, yaxud siyasət çərçivəsində törədildikdə və ya bu cür cinayətlərin genişmiqyaslı törədilməsi zamanı yurisdiksiyaya malikdir. Bu vəziyyət beynəlxalq səviyyədə cinayət təqibini tələb edən ən ciddi cinayətlərə diqqət yönəltməklə, Məhkəmənin yurisdiksiyasına əlavə məhdudiyətlər daxil etmir.

Mövcud normalarla müqayisədə ən ciddi dəyişikliklərdən biri onunla bağlıdır ki, təsadüfi vətəndaş itkiləri ilə nəticələnə bilən hücumun edilməsi haqqında bənd beynəlxalq münaqişələr siyahısına daxil edilmişdir.

Beynəlxalq münaqişələr üçün cinayətlərin siyahısına işğal edən dövlət tərəfindən birbaşa və ya dolaylı yolla onun tərəfindən işğal edilən əraziyə öz mülki əhalisinin köçürülməsi də daxil edilmişdir. Birbaşa və ya dolaylı yolla ifadəsini çıxmaq şərtilə bu norma bilavasitə IV Cenevrə Konvensiyasından götürülmüşdür. Daxili münaqişələr kontekstində törədilmiş cinayətlər üzrə cinayət təqibini həyata keçirməyə Məhkəmənin imkanları nəticədə, gözlənilən kimi birmənalı olmadı. Artıq qeyd edildiyi kimi, daxili münaqişələr üzrə cinayətlərin siyahısı beynəlxalq münaqişələrlə müqayisədə daha çoxdur. Roma Statutuna Cenevrə konvensiyaları üçün ümumi olan 3-cü maddənin bütün müddələri daxil edilmişdir. Bununla belə, Məhkəmənin yurisdiksiyası kollektiv cəzalandırma, terrorizm, təhlükəli obyektlərə hücum və köləlik kimi cinayətlərə şamil edilmir.

Ümumiyyətlə, daxili silahlı münaqişələrlə bağlı məsələlərdə Məhkəmənin yurisdiksiyasının məhdudlaşdırılmasına bir çox cəhdlər göstərilmişdir. Məsələn, 8-ci maddənin 2 (f) bəndinə əsasən Məhkəmənin yurisdiksiyası davamlı xarakter daşıyan qeyri-beynəlxalq silahlı münaqişələrə tətbiq olunur [5, s.74], halbuki, Cenevrə konvensiyalarına II Əlavə Protokolda belə norma yoxdur.

Bununla yanaşı, Roma Statutunda göstərilir ki, heç bir şey hökumətin ölkədə qanun və qaydanın bərpa edilməsi və qorunmasına və ya dövlətin vahidliyi və ərazi bütövlüyünün bütün qanuni vasitələrlə müdafiəsinə görə məsuliyyətinə toxunmur [2, s.567].

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin fəaliyyətində maraq doğuran əsas məqamlardan biri tətbiq edilən cəzalarla bağlıdır. Məhkəmə Roma Statutunun göstərişlərini nəzərə alaraq maksimum 30 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə, ömürlük həbs, cərimə, əmlak və aktivlərin müsadirəsi cəzalarını tətbiq edə bilər. Ömürlük həbs cəzası tətbiq edilərkən cinayətin müstəsna ağır xarakteri və onu törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin fərdi keyfiyyətləri nəzərə alınır.

Ümumiyyətlə, azadlıqdan məhrum etmə formasında cəza təyin edərkən Məhkəmə bu cür müddət varsa Məhkəmənin qərarı üzrə ibtidai həbsdə saxlama müddətini hesaba alır. Məhkəmə cinayətin əsasında duran əməllə əlaqədar olaraq başqa cür həbsdə olmanın hər hansı müddətini hesaba ala bilər.

Əgər şəxs birdən çox cinayətə görə məhkum edilirsə, Məhkəmə hər bir cinayətə görə ayrıca cəzanı və azadlıqdan məhrum etmənin müddəti cəmini göstərməklə ümumi cəzanı təyin edir. Bu müddət ayrılıqda təyin olunmuş ən sərt cəzada nəzərdə tutulmuş müddətdən az olmamalı və 30 il azadlıqdan məhrum etmə cəzasından, yaxud ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzadan ağır olmamalıdır [1, s.689].

Ölüm cəzasının ayrıca bir cəza növü kimi Statuta daxil edilməsini Trinidad və Tobaqo, ərəb ölkələri, Nigeriya və Ruanda ısrarla irəli sürürdülər. Bu zaman onlar təkə ən ağır cinayətlər üçün maksimal cəzanın tətbiqi nöqtəyi-nəzərindən yox, həmçinin Statutla daxili qanunvericiliyin arasında kolliziyanın baş verməməsi fikrindən çıxış edirdilər. ABŞ və Yaponiya təklif etdilər ki, dövlətlər, qarşılıqlı tamamlama prinsipi əsasında ölüm cəzasını müstəqil tətbiq edə bilsin.

Nəticədə Roma Statutu öz-özlüyündə ölüm cəzasının tətbiqini nəzərdə tutmur. Roma Statutunun 80-ci maddəsi ilə kompromis əldə edildi. Həmin maddəyə əsasən heç nə Statutun bu hissəsində dövlətlərin milli qanunvericiliyi ilə təyin edilmiş cəzanın ölçülərinin tətbiqinə mane olmur.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi Roma Statutunun iştirakçısı olan və olmayan dövlətlərlə, həmçinin müxtəlif hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq edir. Məhkəmə bu Statutun iştirakçısı olmayan hər hansı dövlətə xüsusi müqavilə, bu dövlətlə razılaşma və ya hər hansı digər müvafiq əsaslarla kömək göstərməyi təklif edə bilər. Məhkəmə iştirakçı-dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara cinayətkarın həbsi və ya verilməsi ilə bağlı sorğu təqdim edə bilər. Məhkəmə əsasən BMT-nin orqanları, Avropa İttifaqı, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi, nüfuzlu hüquq müdafiə təşkilatları ilə əməkdaşlıq edir.

2005-ci ildən başlayaraq, Məhkəmə mühəribə cinayətlərinin törədilməsinə görə bir sıra təhlükəli cinayətkarlara ittiham elan etmişdir. Onların arasında Cozef Koni və Vinsent Ottini xüsusilə qeyd etmək lazımdır, hər iki şəxs Uqanda hadisələri ilə bağlı 21 mühəribə cinayətində ittiham edilmişdir. Oxşar hadisələr Darfur hadisələri vaxtı törədilən mühəribə cinayətlərinə görə Əhməd Haruna (22 ittiham), Əli Kuşayba (28 ittiham) 27 aprel 2007-ci ildə elan edilən ittihamlarla bağlıdır [6]. Çox təəssüflər olsun ki, adları çəkilən bu şəxslərin dördü də məsuliyyətdən qaçır və hal hazırda onları həbs etmək mümkün olmamışdır.

Bununla belə, Məhkəmə mühəribə cinayətlərinin törədilməsində təqsirləndirilən Tomas Lubanqo Dilyonu 14 il (2014), Jermen Katanqanı 12 il (2014), Jan Pyer Bembanı 18 il (2016), Əhməd əl-Faqini 9 il (2016) azadlıqdan məhrum etmişdir [7].

Özündən əvvəlki beynəlxalq məhkəmə orqanları kimi Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi də müəyyən mənfəət tərəfləri ilə yadda qalmışdır. İlk öncə onu qeyd etmək ki, Roma Statutunu ABŞ, Rusiya, Çin, Hindistan kimi böyük dövlətlər ratifikasiya etməmişlər. Adıçəkilən ölkələr Roma Statutunu onların milli maraqlarına və dövlət suverenliyinə zidd kimi qiymətləndirmişlər. Roma Statutunun ratifikasiyasına mane olan əsas səbəblər qismində aşağıdakılar göstərilir: işin Məhkəmə tərəfindən baxılmaq üçün öz icraatına qəbul edilməsi (mad. 17); vəzifə səlahiyyətlərinə əsaslanmanın yolverilməzliyi (mad. 27); ölkə vətəndaşlarının Məhkəməyə verilməsi (mad. 89).

Roma Statutu cinayət hüququnun həm maddi, həm də prosessual normalarını özündə ehtiva edir. Beləcə, beynəlxalq hüququn və beynəlxalq ədalət mühakiməsinin inkişafı tendensiyaları hüquq ədəbiyyatlarında nüfuzlu alimlər (A.Kasessə, Ş.Bassiyuni, Kristof Safferlinq, Gideon Boas, Vilyam Şabas və s.) tərəfindən irəli sürülmüş (biz də bu fikrin tərəfdarıyıq) beynəlxalq cinayət və cinayət-prosessual məcəllələrinin yaradılması zərurətini artıq reallığa çevirmək üzrədir.

İstinadlar:

1. Bassiouni M. Cherif, William A. Schabas. The Legislative History of the International Criminal Court (2 vols.): Second Revised and Expanded Edition. BRILL, 2016, 1624 p.
2. Gerhard von Glahn, James Larry Taulbee. Law Among Nations: An Introduction to Public International Law. Taylor & Francis, 2017, 646 p.
3. Schabas William. The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute. Oxford University Press, 2010, 1259 p.
4. Schröder Peter. Trust in Early Modern International Political Thought, 1598–1713. Cambridge University Press, 2017, 290 p.
5. Terry D.Gill. Yearbook of International Humanitarian Law. Springer, 2016, 287 p.
6. https://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Court
7. <https://www.icc-cpi.int/Pages/cases.aspx>
8. https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/states%20parties%20parties.aspx
9. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/InternationalCriminalCourt.aspx>

**ЮРИСДИКЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА ПО
ВОЕННЫМ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ**

Мехрибан Эйубова*

Резюме

Прошло более 20 лет с момента создания Международного уголовного суда. Несмотря на небольшое количество преступников, арестованных судом за этот период, его работу в целом можно оценить как положительную. У такой ситуации много причин. Мы считаем, что государства не должны экономить свои материально-технические ресурсы в этой сфере, а должны своевременно наказывать таких преступников, которые представляют угрозу человечеству, чтобы подобные случаи не повторялись в будущем. Государства должны эффективно сотрудничать в борьбе с преступностью как на национальном, так и на международном уровне, обмениваться информацией и выдавать опасных, разыскиваемых преступников, иначе борьба с преступностью, а также Международный уголовный суд станут процедурой, рассчитанной на многие годы.

Ключевые слова: *Международный уголовный суд, Римский статут, юрисдикция, Комиссия международного права, военные преступления, Женевские конвенции.*

**JURISDICTION OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT FOR
WAR CRIMES**

Mehriban Eyubova**

Abstract

More than 20 years have passed since the creation of the International Criminal Court. Despite the small number of criminals arrested by the court during this period, his work on the whole can be assessed as positive. There are many reasons for this situation. We believe that states should not save their material and technical resources in this area, but should promptly punish such criminals who pose a threat to humanity, so that such cases do not recur in the

---

* доктор философии по праву, доцент кафедры международного общего права юридического факультета Бакинского государственного университета

** Ph.D., Associate Professor of the Department of International General Law, Faculty of Law, Baku State University

future. States must effectively cooperate in the fight against crime both at the national and international levels, exchange information and extradite dangerous, wanted criminals; otherwise the fight against crime, as well as the International Criminal Court, will become a procedure designed for many years.

Keywords: *International Criminal Court, Rome Statute, jurisdiction, International Law Commission, war crimes, Geneva Conventions.*